

amb benjui es componien «esfumaduras sevillanas y catalanas» (com les que descriuen Jaume Roig i Joanot Martorell), és segur que foren els nostres mercaders els qui ho importaren de les escales de Llevant, car només en la nostra llengua es comprèn la deglutinació de la síl·laba inicial *lu-*, que fou confosa amb el nostre article definit *lo*.

Haguérem de ser, doncs, nosaltres els qui el transmetérem a totes les llengües europees, i al b. ll. *benzoe*. Com que és d'aquesta substància que s'extrau l'àcid *benzoic* [1868, *SLitCosta*], això ha servit de base per a aquest derivat en el llenguatge químic internacional. I d'aquí s'ha derivat després el nom de la *benzina* [1868, *SLitCosta*], en la composició de la qual entra aquest àcid. De l'àcid benzoic, després altres derivats formats pels químic moderns: *benzè*, *benzènic*; *benzil*, *benzìlic*; *benzol* [1868, *SLitCosta*], i compostos diversos formats a base d'un radical prefixat *benzo-* o *benz-* [DFa.; *benzamida*, 1868, *SLitCosta*, etc.; d'altres en el Webster-Merryam, s. v.].

Benmereixent, -ença, V. *merèixer* *Benparlant*, V. *parlar* *Benveure*, V. *veure* *Benviure*, V. *viure* *Benvolença*, *benvolent*, *benvoler*, *benvolgut*, V. *voler* *Benzina*, *benzè*, *benzo-*, *benzoic*, *benzol*, V. *benjui* *Bequerada*, *bequerut*, *bequetejar*, V. *bec* *Berba*, V. *verb*

BERBENA, del ll. VERBĒNA 'cada un dels rams de berbena, llorer, olivera o murta que duïen ritualment els sacerdots pagans en llurs sacrificis'. □ 1.ª doc.: S. xiv, Manescalía de Klagenfurt.

La grafia *berbena* amb assimilació de la *v-* inicial llatina a la *-b-* recolzada interna es troba en el toscà *berbena*, i fou la usada en castellà, en els docs. més antics (1399, 1490; després s'imita la grafia clàssica, en aquesta llengua que no distingeix ja fa molts segles entre els dos fonemes). En català es troba així en tots els testimonis medievals i avui pronuncien *berbena* les comarques on els dos fonemes es distingeixen oralment; per exemple a Gandia vaig anotar la *b-* el 1962 en el nom d'una *Caseta de Berbena*, dins aquell terme. I així es troba ja en moltes glosses del llatí tardà: *berbena*, *CGL* v, 271.9, 402.46; iv, 313.49, 295.28: *berbina* III, 631.39, 580.44, 611.47. L'herba que avui es coneix amb aquest nom s'anomenava en llatí clàssic *verbenāca* (Plini), derivat de *verbena* 'ram ritual dels sacerdots', per tal com aquesta planta era una de les que més s'usaven per a aqueixa ocasió. Però l'it. *vermèna* ha conservat el valor originari de 'ramell'. L'acceptació 'revetlla de Sant Joan, Sant Pere', no és catalana i en castellà és especialment madrilenya [Dac. Esp. S. xix], al·lusiva a la prolongació de les revetlles fins a la matinada, hora en què segons la medicina popular s'ha de collir precisament la berbena perquè tingui efectes curatius (veg. documentació en el DCEC iv, 707).

DERIV.: *Verbenaci*.

BERBOL, 'espècie d'herpes', germà del mot que en

els dialectes occitans apareix en les formes *bèrbi* i *bers*, d'origen pre-romà, segurament indoeuropeu; com que aquestes formes han de ser parentes de les formes *derbi* i *derbese* d'altres parlars occitans, que per la seva banda van amb *dèrbeda*, *dèrbia*, de l'Alta Itàlia, reto-romànic *d'èrvet*, i amb el fr. *dart(r)e*, els quals provenen del cèltic *DĒRVĒTA (documentat com a llatí tardà en les formes *derbita* 'herpes' i *derbiosus* 'herpètic'), es dedueix que el mot català i occità deu venir d'una variant consonàntica BERB- de la mateixa arrel: la forma catalana sembla ser evolució fonètica d'un català primitiu *bèrbeu, paral·lel als occitans *bèrbi* i *derbese*, tots tres provinents d'una base *BĒRBECE formada amb una derivació sufixal divergent de la *DERBITA*, i amb *B-* per l'acció d'un altre fenomen, potser fonètic i de tipus assimilatori. □ 1.ª doc.: S. XIII.

En el *Vocabulista* atribuït a RMartí, p. 165, apareix *berbol* traduït l'ar. *quwabā*, mot àrab que els lèxics clàssics tradueixen per «scabies» i «liche, impetigo» (Djauh., Firuzab., en Freytag III, 512a). Apareix després en la Gramàtica de Nebrissa (S. XVI), també traduït «lichen», en Cauliac, que és poc anterior (DAG., *AlcM*), i en el lèxic valencià de Sanelo («ampeine, tiña», 39ra), en tots ells escrit amb *b-*; la grafia amb *v-* solament des de Lacav. (1695).

Avui coexisteixen les dues pronúncies, bilabial i labiodental, de la primera consonant. Sento *vèrbul* a Valls de boca d'En Cases i Homs, però el DAG. dona *bèrbol* per a Reus i Mallorca; *vèrbol* a Tortosa (BDC III, 113) i amb *b-* a Xiva de Morella¹ (però aquests dos parlars no distingeixen avui oralment les dues consonants). Segons *AlcM* és *bèrbol* a quatre pobles del Nord de Mallorca i a Menorca, però *vèrbol* a cinc del Centre i Sud de l'illa, incloent-hi Palma i Manacor, i també a Eivissa; en fi dona *bírbul* en un poble del Baix Empordà (Llofriu).

Fora de la nostra llengua, aquesta paraula, si bé no es troba en occità medieval, té avui ampla representació en els parlars d'Oc i d'Oïl, i en els Alps i Nord d'Itàlia. La usà Mistral «e pourrian descata lou *bèrbi*, / que rousigo vosto supèrbi» en *Calendau* (VIII, 33.5); el TdF cita igual forma en el marsellès P. Bellet, i alguns parlars alpins usen *bers* (que tenint en compte la forma *derbese* i la que hem de suposar com a primitiva en català —*bèrbeu < *bèrbetz— podem interpretar com a síncope de *bèrbetz*); en el Delfinat coexisteixen *bèrbio* i *dèrbio*, i el FEW (III, 46) assenyala efectivament les formes *bèrbi(a)*, *ba-* Champ-saur, Barceloneta i Ais de Provença. Més nombroses (i potser amb àrea més extensa) són les formes occitanes amb *d-* inicial: *dèrbi* en certs parlars rodanesos, *endèrbi* en gascó i llenguadocià, *dèrti* en els Alps, *enderte* a Bordeus i *endestre* en el Carci; *derbese*, segons Ronjat, *Gramm. Ist.* II, 161, és propi de Beziers, forma que ens interessa especialment per la seva proximitat a la frontera catalana, i perquè, com el català *bèrbol*, postula una base en -ECE, si bé en canvi amb la inicial francesa; però en el Roergue el derivat és *emberbesit* 'atacat de bèrbols': amb la *b-* catalana. En efecte el fr. *dartre* és clar que ha de sortir de